

terature, IV, 76; bu eser oğlu Muhammed'e de nisbet edilir: Abdülkâdir Memmâ Haydere, II, 395); *Ah-kâmü'z-zîyâfe* (Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Hazâ'in*, s. 55); *Kitâbü'l-Memzûc* (*Fihrisü mahtûâtü Ni'ime*, s. 230-231); *Nuđârü'z-zeheb fî külli fennin münteħab*. Tasavvuf, tarih ve edebiyata dair üç ciltlik bir eserdir (Hunwick, *Arabic Literature*, IV, 79) (Küntî'nin eserleri ve yazma nüshaları için ayrıca bk. a.g.e., IV, 68-94; bir kısmının muhtevası hakkında bk. *The Meanings of Timbuktu*, s. 215-227).

BİBLİYOGRAFYA :

Tâlib Muhammed b. Ebû Bekir el-Vülâtî, *Fet-hu'ş-şekûr fî ma'rifeti a'yânî 'ulemâ'i't-Tekrûr* (nşr. M. İbrâhim el-Kettânî – M. Haccî), Beyrut 1401/1981, s. 152-153; Muhammed Bello, *İnfâ-ku'l-meysûr fî târihi bilâdi't-Tekrûr* (nşr. Behice eş-Şâzelî), Rabat 1996, s. 57-58, 286, 298, 321-328; İbn Tuveyrilcenne, *Târîh* (nşr. Seyyid Ahmed b. Ahmed Sâlim), Rabat 1995, s. 69, 91; Abdüs-selâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delîlü mü'errifi'l-Mağribi'l-ağşâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 216, 224; a.mlf., *İlhâfû'l-mütâli' bi-vefeyâti a'lâmi'l-ğar-ni'ş-şâliş 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, I, 269; C. C. Stewart – E. K. Stewart, *Islam and Social Order in Mauritania*, Oxford 1973, s. 25, 31, 34, 35, 36, 39-44, 49, 51, 113, 127, 128, 148, 159; A. A. Batran, "The Kunta, Sîdî al-Mukhtâr al-Kuntî and the Office of Shaikh al-Tarîqa'l-Q'âdiriyya", *Studies in West African Islamic History* (ed. J. R. Willis), London 1979, s. 113-146; M. Abitbol, *Tombouctou et les Arma*, Paris 1979, s. 186-187, 193, 226, 228-230; M. Muhtâr Vüld Ebbâh, *Dirâsât fî târihi'l-teşri'i'l-İslâmî fî Moritânyâ*, Tunus 1981, s. 67-69; a.mlf., *eş-Şîr ve's-şu'arâ' fî Moritânyâ*, Tunus 1987, s. 78, 251-252, 316-322, 390-391; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 89-91, 101, 155, 197; E. N. Saad, *Social History of Timbuktu*, Cambridge 1983, s. 67, 71-73, 76, 122, 143, 213, 214, 215, 217, 267; Mahmoud Abdou Zouber, "al-Shaykh Sidi al-Mukhtâr al-Kabir (1729-1811)", *Culture et civilisation islamiques: le Mali*, Rabat 1408/1988, s. 216-220; Ahmed b. Ermin eş-Şinkîti, *el-Vasîl fî terâcimi üdebâ'i Şinķîti*, Kahire 1409/1989, s. 241, 243, 282, 361; *Fihrisü mahtûâtü Merkezi Ahmed Bâbâ li't-tevşîk ve'l-buħûşî't-târîhiyye bi-Timbûktü*, London 1995-98, I-V, tür.yer.; Ahmed Vüld M. Yahyâ, *Fihrisü mahtûâtü Şinķîl ve Vâdân* (nşr. U. Rebstock), London 1417/1997, s. 72, 84, 91, 96, 98, 324, 325, 347; a.mlf., *Fihrisü mahtûâtü Ni'ime ve Velâte* (nşr. U. Rebstock – İbrâhim Şebbûh), London 1424/2003, s. 5-6, 75, 188, 208-209, 215, 225, 230-231, 266, 320, 326, 334, 338, 339; a.mlf., *Hazâ'inü Nevâkişût: Fih-risü'l-Nüşbahâ-yi Haḥḥî-yi Mü'essesesi Taḥḥikâti-İlmî-yi Mûritânî*, Kum 1389/2011, s. 48, 55, 56, 92, 105, 134, 152, 172, 178, 186; Menûni, *Ḳebes min 'aḫâ'i'l-mahtûâtü'l-Mağribi*, Beyrut 1999, II, 627, 832, 844, 1057; Rahal Boubrik, *Saints et société en Islam: La confrérie ouest-saharienne Fâdiliyya*, Paris 1999, s. 13, 52-54, 55, 60, 61, 79, 82, 86, 107-110, 127; M. Abdullah İnân v.dğr., *Fehârisü'l-Hizâneti'l-Ḥaseniyye*, Rabat 1421/2000, II, 1058-1060; Y. S. Allûş – Abdullaḥ Reçrâci, *Fihrisü'l-mahtûâtü'l-Arabiyyeti'l-maḥḥûza fî'l-Hizâneti'l-Āmme bi'r-Rabâḫ*, Rabat

1421/2001, I/2, s. 217, 231, 245, 331; V, 287; Muhammed ez-Zarîf, *el-Ḥareketü'ş-şüfiyye ve eserühâ fî edebi'ş-Şahrâ'i'l-Mağribiyye (1800-1956)*, Dârülbeyzâ 2002, s. 91-95, 97, 99-107, 115, 120, 271, 301, 322, 372, 375, 412, 430, 434, 441, 449, 450; a.mlf., "el-Küntî, eş-Şeyḥ el-Muhtâr b. Ahmed", *Ma'emetü'l-Mağrib*, Sale 1425/2004, XX, 6822-6823; J. O. Hunwick, *Arabic Literature of Africa: The Writings of Western Sudanic Africa*, Leiden 2003, IV, 68-94; a.mlf., "Kunta", *EP* (İng.), V, 393-395; Abdülkâdir Memmâ Haydere, *Fehârisü'l-mahtûâtü'l-İslâmîyye: el-Mektebetü'z-Zeyniyye, Bûcibihe-Mâli* (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), London 1427/2006, I-II, tür.yer.; Yahya Ould al-Bara, "The Life of Shaykh Sidi al-Mukhtâr al-Kuntî", *The Meanings of Timbuktu* (ed. Shamil Jeppie – Souleymane Bachir Diagne), Cape Town 2008, s. 193-229; J.-L. Triaud, "La Qâdiriyya en Afrique de l'ouest saharienne", *Journal d'histoire du soufisme*, sy. 1-2, İstanbul 2000, s. 245-258; Mustafa Nâirnî, "Küntê", *Ma'emetü'l-Mağrib*, Sale 1425/2004, XX, 6820-6822.

AHMET ÖZEL

KÜRDÎ, Muhammed b. Süleyman

(محمد بن سليمان الكردى)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Süleymân el-Kürdî ed-Dımaşki el-Medenî (ö. 1194/1780)

Şâfiî fakihî.

1129 (1717) yılında Dımaşk'ta doğdu. Bazı kaynaklarda doğum tarihi olarak 1125 ve 1127 gibi tarihler verilmekle beraber oğlu Abdullah kendi el yazısıyla ilk tarihi kaydetmiştir (*Tercemetü'l-Āllâme*, vr. 2^a). Doğumundan sonra ailesinin yerleştiği Medine'de yetişti; eğitimli bir çevrede büyüdü; Haremeyn, Mısır, Şam ve Yemen bölgesi âlimlerinden ders aldı. Hocaları arasında babası Şeyh Süleyman, Mekke müftüsü Muhammed Saîd b. Muhammed Sünbül el-Mekki, Ebû Tâhir Muhammed b. İbrâhim el-Kürânî, Seyyid Abdullah el-Mehdelî ez-Zebîdî, Seyyid Hüseyin b. Ömer el-Alevî, Seyyid Hâmid b. Ömer el-Alevî, Kutbüddin Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî, Şemseddin Muhammed ed-Dimyâtî, Şehâbeddin Ahmed el-Cevherî ve Yûsuf el-Kürdî gibi âlimler anılır. Birçok ilimde ve özellikle fıkıhta derinleşti. Uzun süre Harem-i şerif'te ders verdi, çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Ali b. Abdurrahman es-Semhûdî, Muhammed b. Abdurrahman el-Küzberî, M. Murtaza ez-Zebîdî, Zeynelâbidîn b. Alevî Cemelülleyl el-Medenî, Yûsuf b. Muhammed el-Battâh ez-Zebîdî, Muhammed b. Abdülkerim es-Semmân, Abdurrahman b. Süleyman İbnü'l-Ehdel, Ahmed b. Ubeydullah el-Attâr ed-Dımaşki, Sâlih b. Muhammed el-Ömerî el-Füllânî gibi isimler talebeleri arasında sayılır. Ölü-

müne kadar Medine'de Şâfiîler'in fetva mercii oldu. 14 Rebiülevvel 1194 (20 Mart 1780) tarihinde vefat etti.

Döneminde Hicaz bölgesinin en önde gelen fakihlerinden olan Kürdî akfî ve nakfî ilimlerde otorite kabul edilmiştir. Eserlerinde ağırlıklı biçimde Şâfiî mezhebinin geç dönem âlimlerinin görüşlerini işlemiş, İbn Hacer el-Heytemî'nin şârihi olarak dikkat çekmiş, onun *Tuḥfetü'l-muḥtâc*'i ile Şemseddin er-Remlî'nin *Nihâyetü'l-muḥtâc*'i üzerine yoğunlaşmıştır. Bu iki âlimin ihtilâf ettiği konuları ele alıp fetva-ya esas teşkil edecek görüşü belirlemeye çalışmış, her birinin görüşünü kaynağıyla birlikte zikretmiş, bütün görüşleri ortaya koyduktan sonra kendi değerlendirmesini yapmıştır. *Tuḥfetü'l-muḥtâc*'da kullanılan terimler hakkında bir risâle yazarak mezhep terminolojisini tesbit etmiş, bu tür eserlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamış, bu alanda öncü bir rol oynamıştır. Önceki eserlerde değinilmemiş konuların işlendiği hâşiyelerin muteberlik sıralamasını yapmış, ardından gelen Şâfiî âlimleri onun tesbitlerinden yararlanmış ve kendisini referans kabul etmiştir.

Eserleri. 1. *el-Ḥavâşî'l-Medeniyye 'alâ Şerḥi'l-Muḥaddimeti'l-Ḥaḍramiyye* (Bulak 1284, 1288, 1304; Kahire 1307, 1327, 1366; I-II, Dımaşk 1340; I-II, nşr. Muhammed es-Seyyid Osman, Beyrut 1434/2013). Kürdî, Mescid-i Nebevî'de İbn Hacer el-Heytemî'nin, Abdullah Bâ Fadl el-Hadramî'nin Şâfiî fıkıhına dair muhtasar eseri üzerine yazdığı *Şerḥu'l-Ḥaḍramiyye*'sini okuturken eser için hâşiyeye mahiyetinde bazı notlar tutmuş, bu notları tamamlayıp düzenlediği eserine *el-Ḥâşiyetü'l-kubrâ* adını vermiş, ardından bunu yarıdan daha az bir şekilde ihtisar etmiş, buna da *el-Ḥavâşî'l-Medeniyye 'alâ şerḥi'l-Muḥaddimeti'l-Ḥaḍramiyye* ismini vermiştir. Kürdî bu eserinde Zeke-riyyâ el-Ensârî, Hatîb eş-Şirbînî, İbn Hacer el-Heytemî ve Şemseddin er-Remlî gibi mezhepte birbirine yakın olduğunu söylediği âlimlerin ihtilâflarını ele almıştır (*el-Ḥavâşî'l-Medeniyye*, I, 3). Daha sonra bu orta şerhi de ihtisar etmiş ve bu üç şerh "suğrâ, vüstâ, kübrâ" diye anılmıştır (*Tercemetü'l-Āllâme*, vr. 2^a). 2. *el-Meslekü'l-'adl 'alâ Şerḥi Muḥtaşari Bâ Faql*. İbn Hacer'in *Şerḥu'l-Ḥaḍramiyye*'si üzerine yazılan en kısa hâşiyeye olup (Alevî b. Ahmed es-Sekkâf, *el-Fevâ'idü'l-Mekkiyye*, s. 38) yazma nüshaları günümüze ulaşmıştır (*el-Fihrisü'ş-şâmil*, IX, 627-628). 3. *el-Fevâ'idü'l-medeniyye fi-men yüftâ bi-ḫavlihi min e'immeti'ş-Şâfi'iyye* (mü-

te'ahhîri's-sâdeti's-Şâfi'iyye). Kürdî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin er-Remlî, bunların hocası Zekeriyâ el-Ensârî'nin ve daha sonra gelen âlimlerin ihtilâflarında fetvaya esas teşkil edecek görüşün nasıl belirleneceğine dair kendisine sorulan bir soru üzerine mezhep ricâli, eserleri, mezhepte muteber ve fetvaya esas alınacak eser ve âlimler hakkında geniş bilgiler içeren bu eseri telif etmiştir. Eserde Nevevî ve Râfî'nin, müteahhir dönemde de İbn Hacer ve Remlî'nin mezhepteki tarihî rolleri, bu iki âlime ait *Tuĥfetü'l-muĥtâc* ve *Nihâyetü'l-muĥtâc*'daki birtakım müşkül meseleler, Şâfiî âlimlerinin bu iki esere yönelik itirazları, taklîd ve şartları, Şâfiî'nin kavli kadîmi ve müftünün taşıması gereken şartlar incelenmiştir (nşr. Muhammed Ali b. Hüseyin el-Mâlikî, *Ķurretü'l-âyn bi-fetâvâ 'ulemâ'i'l-Ĥaremeyn*'in kenarında [el-Fevâ'idü'l-medeniyye fî beyâni ihtilâfi'l-'ulemâ' mine's-Şâfi'iyye adıyla] Kahire 1356/1937; Diyarbakır, ts.; nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî, Beyrut 2011). Eser, Ahmed Kûbâ b. Ali eş-Şâliyâtî el-Melîbârî tarafından *el-'Avâ'idü'd-dîniyye fî telĥîşî'l-Fevâ'idü'l-medeniyye* adıyla ihtisar edilmiştir (nşr. Abdünnâsîr Ahmed el-Melîbârî, Kahire 1431/2010). 4. *el-Fetâvâ'l-Kürdiyye*. Müellifin bazı fetvalarının bir araya getirilmesi ve fıkıh bablarına göre soru-cevap şeklinde düzenlenmesinden oluşmaktadır. Eser müellifin Muhammed Tâhir Sünbül el-Mekkî, Abdülhafız b. Dervîş el-Uceymî, Hasan b. İbrâhim el-Mağribî, Muhammed Sâlih ez-Zübeyr gibi çeşitli mezheplerden âlimlerin fetvalarını da derlediği *Ķurretü'l-âyn bi-fetâvâ 'ulemâ'i'l-Ĥaremeyn*'in içinde neşredilmiştir (nşr. Muhammed Ali b. Hüseyin el-Mâlikî, *el-Fevâ'idü'l-medeniyye* ile birlikte, Kahire 1356/1937; Diyarbakır, ts.). Abdurrahman b. Muhammed b. Hüseyin el-Meşhûr, *Buġyetü'l-müsterşidin fî telĥîşî fetâvâ ba'zî'l-e'imme mine'l-'ulemâ'i'l-müte'ahhîrin* adlı eserinde (1434/2013) Yemenli bazı Şâfiî âlimleri yanında Kürdî'nin fetvalarına da yer vermiştir. 5. *el-İntibâh li-mâ yedüllü 'alâ fazîleti ta'cîli's-şalât* (nşr. Bedî Seyyid el-Lahhâm, Dimaşk 2006). 6. *Fetĥu'l-fetâh bi'l-ĥayr fî ('alâ men yürüdü) ma'rifeti şürûti'l-ĥacci 'ani'l-ġayr* (yazma nüshaları için bk. *el-Fihrisü's-şâmil*, VII, 288-290). Müellif eserini daha sonra *Fetĥu'l-ĥadîr bi-iĥtişâri müte'allikâti nüski'l-ecîr* adıyla ihtisar etmiş (Kahire 1304), Muhammed Sirâcuddin b. Ahmed Âdil er-Revvâs da San'a'da Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde

eseri yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlamıştır (2007). 7. *Keşfü'l-lisâm 'an ĥükmi't-tecerrüdi ħable'l-mîkât bilâ iĥrâm* (*el-Fihrisü's-şâmil*, VIII, 317). 8. *eş-Şaġrû'l-bessâm 'an me'âni's-şuve-ri'letî yüzevvicü fihe'l-ĥükkâm*. Devlet başkanı veya onun yetkili kıldığı kimse-lerin çiftleri evlendirme yetkisine sahip olduğu durumları açıklayan bir eserdir (nşr. Müzhir b. Muhammed el-Karanî, 2010). 9. *Zehrû'r-rubâ fi envâ'i (beyâni aĥkâmi)'r-ribâ*. Mekke âlimlerinin, "Ri bâ yetmiş babdır..." hadisinin anlamını sormaları üzerine müellifin dört mezhebe göre ribânın hükmünü ele aldığı bir eserdir (*el-Fihrisü's-şâmil*, IV, 586). *Risâle fi'r-Ribâ* da aynı eser olmalıdır (a.g.e., IV, 283). 10. *Cevâzü'l-iftâ' bi-ħavli küllin mine'l-müte'ahhîrin mine'l-'ulemâ'i ev beynehüm tertîbü zâlike* (a.g.e., III, 206). 11. *Hâşiye 'ale'l-Envâr li-'amelî'ebrâr* (a.g.e., III, 351). 12. *Vesâhu'l-ezfar ve ĥükmi's-şalâti bihâ* (a.g.e., XI, 538). 13. *Ecvibe* (a.g.e., I, 114). Muhammed Kürdî'nin diğer bazı eserleri de şunlardır: *Şerĥu ferâ'izi'l-Tuĥfe*, *Uĥküdü'd-dürer fi beyâni muştalahâti Tuĥfeti İbn Hacer*, *Hâşiye 'alâ Şerĥi'l-Ġâyeli li'l-Ĥaĥîb, ed-Dürretü'l-behiyye fi cevâbi'l-es'ile-ti'l-Câviyye*, *Şerĥu Manzûmeti'n-nâsiĥ ve'l-mensûĥ* (Süyûtî'nin eserinin şerhi), *Keşfü'l-murûĥ 'an muĥadderâti mâ li'l-vuĥû mine's-şurûĥ*, *Fetâvâ 'idde* (iki hacimli ciltten oluştuğu kaydedilir), *Câliyetü'l-hem ve't-tevân 'ani's-sâ'i li-ħaħâ'i ħavâ'ici'l-insân* (kırk hadisten meydana geldiği belirtilir), *Muĥtaşaru Keşfü'l-lisâm fi ĥükmi't-tecerrüdi ħable'l-iĥrâm*.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Süleyman el-Kürdî, *el-Ĥavâşî'l-Medeniyye*, Dimaşk 1340, I, 3; *Tercemetü'l-'al-lâme eş-Şems Muhammed b. Süleymân*, Câmî-atü'l-Melik Süüd Ktp., Yazmalar, nr. 5628, vr. 1-4; İbnü'l-Müstevfî, *Târîĥu İrbil* (nşr. Sâmi es-Sakkâr), Bağdad 1980, II, 754; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, III, 218; IV, 27, 35, 60, 111-112; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1555; *Hediyyetü'l-'ârifin*, II, 342; Ömer Rızâ Keh-hâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Beyrut 1414/1993, III, 334; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-feĥâris*, I, 101, 459, 483, 485, 535; II, 697, 828, 870, 902, 1147; Zirikî, *el-A'âm* (Fethullah), VI, 152; Abdülkerîm Müderris, *Dânişmendân-ı Kürd der Ĥidmet-i 'İlm u Dîn* (trc. Ahmed Havârî Neseb), Tahran 1369 hş., s. 375-376; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Fiĥ ve uşûlüh* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1420-25/1999-2004, I, 114; II, 977; III, 206, 351, 957; IV, 283, 586; VI, 197, 288-290, 808-809; VIII, 317; IX, 626-627; XI, 538; M. Ali es-Suveyrekî, *Mu'cemü a'lâmi'l-Kürd*, Süleymaniye 2006, s. 605; M. İbrâhim Ahmed Ali, "el-Mezhebe 'inde's-Şâfi'iyye", *Mecelletü Câmî'ati'l-Melik 'Abdül'aziz*, sy. 2, Riyad 1398/1978, s. 42-43.

KÜRDÎ, Muhammed Tâhir (محمد طاهر الكردي)

Muhammed Tâhir b. Abdilkâdir
b. Mahmûd el-Kürdî el-Mekkî
(1903-1980)

Suudi Arabistanlı hattat,
tarihçi ve edip.

Mekke'de doğdu. Babası Osmanlı Devleti'nin son yıllarında mücâveret amacıyla Erbil'den Mekke'ye göç etmiştir. Muhammed Tâhir ilk eğitimini babasından aldı. Ardından Suudi Arabistan'da ilk resmî okul niteliği taşıyan Cidde'deki Medresetü'l-felâh'ın Mekke şubesinden mezun oldu. 1921'de yüksek öğrenim için babası tarafından Kahire'ye götürülerek Ezher'e kaydedildi; hat sanatına olan ilgisi sebebiyle ertesi yıl Aziz Efendi'nin (Rifâî) kurduğu Medresetü Tahsinî'l-hutûtî'l-Arabiyye el-Melekiyye'ye de kaydını yaptırdı. Sabahları Ezher'de, öğleden sonra da bu okulda hat ve tezhip tahsilini sürdürdü. Ezher'de Muhammed Bahî el-Mutî, Yûsuf ed-Dicvî, Muhammed Habîbullah eş-Sinkîti gibi âlimlerden ders aldı. Hat mektebinde daha çok meşhur Türk hattatı Aziz Efendi'den sülüs, nesih ve ta'lik (nesta'lik) hatlarını meşkedip icâzet aldı. Ayrıca rik'a ve divanî yazılarla tezhip sanatını da Aziz Efendi'den meşketti. Hat sanatında sülüs, nesih yazılarda Muhammed İbrâhim Efendi el-Misrî'den faydalandı (Aziz Efendi'nin ona gönderdiği ve kendisinden övgüyle bahsettiği Arapça bir mektup için bk. *et-Târîĥu'l-ħavîm*, I, 20-24). Ali Bedrî, Süleyman el-Gazzâvî, Muhammed Garîb el-Arabî ve Muhammed Rıdvân Efendi bu okulda ve okul dışında ders aldığı diğer hat hocalarıdır. 1926'da mezun olduktan sonra yine bu okuldaki ihtisas ve tezhip bölümünde iki yıl daha öğrenime devam etti.

1929 Temmuzunda Mekke'ye dönen Kürdî, Büyük Şer'iyye Mahkemesi'nde kâtip olarak çalışmaya başladı; ertesi yıl Cidde'deki Medresetü'l-felâh'a hat dersi hocası tayin edildi. Kürdî, Suudi Arabis-

Muhammed
Tâhir
el-Kürdî